

Den förlorade hembygden. Karelska män och kvinnor berättar

Minna Kilkki har för boken *Se minkä jaksat kantaa*¹ (Det du orkar bära) redigerat självbiografier och biografier, som skrivits av och om karelska män och kvinnor. Boken innehåller 29 berättelser. De första elva är biografier, där skribenten berättar om sina föräldrars eller om sina mor- eller farföräldrars liv. De följande 18 berättelserna är självbiografier. Boken bygger på svar från två olika skrivtävlingar som ordnades under åren 1997-1998 (Karelska kvinnobiografier) och 2001-2002 (Karelska mansbiografier). Tävlingsarna arrangerades av Finska Litteratursällskapet folkminnesarkiv och Karjalan Liitto (Karelska förbundet). Genom skrivtävlingarna fick man in närapå 500 skildringar.

I den föreliggande boken publiceras vinnarna i skrivtävlingarna samt andra berättelser som redaktören valt ut med målsättningen att ge en så mångsidig bild som möjligt av karelska levnadsöden. Hon har därför tagit med berättelser som beskriver karelarnas liv under olika tider och på olika orter. Eftersom en del av skribenterna har valt att skriva om sina föräldrar eller om sina mor- eller farföräldrar täcker skildringarna faktiskt en lång tidsperiod från slutet av 1800-talet fram till år 2002. I de flesta berättelserna skildras livet på landsbygden på Karleska näset och i Ladoga-Karelen. Ett par berättelser innehåller minnen från karelska urbana miljöer. Socialt sett kan man konstatera att de flesta skribenterna kommer från småbrukarfamiljer. Bara i några få berättelser skildras livet i vad man kanske skulle kunna beteckna som småborgerliga miljöer.

Berättelserna, som redaktören valt ut för boken är alla mycket välskrivna och intressanta. Många av dem erbjöd till och med en riktigt fängslande och spännande läsning. Redaktören har varit tvungen att förkorta de allra längsta texterna, men hon har lyckats bra så att livsloppet ändå förmedlas till läsaren. Vissa teman är särskilt framträdande i flera av berättelserna. Hemmet, religionen och det hårda arbetet samt den karelska kulturen får i allmänhet ett stort utrymme iografierna. Den karelska maten och gästvänligheten poängteras av många. Fastän de flesta berättelserna innehåller flera gemensamma drag, visar de dock på variationer både i fråga om levnadsförhållandena samt beträffande upplevelserna av dem. Redaktören nämner inte om man använt sig av frågelistor i tävlingsuppropet. Eftersom de flesta svar innehåller ungefär samma element är det troligt att skribenterna hade tillgång till någon form av frågor. Om sådana användes hade man gärna fått publicera dessa i slutet av boken.

Krigsåren får i allmänhet ett rätt så stort utrymme i berättelserna. Man kan tydlig märka att krigsåren med evakueringarna efter vinterkriget och fortsättningskriget utgjort brytpunkter i skribenternas liv. I skildringarna beskrivs tiden före kriget ofta som en lycklig tid i det natursköna Karelen. Evakueringsresorna, som beskrivs av de flesta, utgjorde kaotiska och traumatiska upplevelser. Längtan tillbaka till den karelska hembygden var stor och de flesta av bokens familjer flyttade tillbaka till Karelen under fortsättningskriget efter att Finlands armé återerövrat områdena som gått förlorade i vinterkriget. Efter fortsättningskriget var de åter tvungna att lämna sina hem i Karelen.

Flera av berättelserna ger också en rätt djup inblick i livet efter kriget. För många betydde efter-

¹ *Se minkä jaksat kantaa. Karjalaisten naisten ja miesten elämäkertoja.* Toim. Minna Kilkki. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2004. 482 s., ill.

krigstiden hårt arbete då man var tvungen att bygga upp ett nytt hem åt sig på en ny och främmande ort. De flesta avslutar dock sin berättelse med konstateranden att allt ändå gått bra till slut. Särskilt mycket gläder de sig över att deras barn haft en möjlighet att utbilda sig och klarat sig bra i livet. Det hårda arbetet och kämpandet har således burit frukt.

Redaktören har gjort ett gott arbete i att välja ut fina berättelser för boken samt i redigeringen av dem. Vad jag däremot saknade var en längre inledande text, där redaktören bland annat utförligare hade kunnat redogöra för det insamlade materialet i sin helhet. Eftersom redaktören efter redigeringen av materialet måste ha varit mycket förtrogen med det, skulle boken också ha varit förtjänt av en inledande djupare och sammanfattande analys av innehållet i skildringarna. Av intresse skulle också ha varit en kort översikt över hur de nu insamlade hågkomsterna står i förhållande till annat material som tidigare samlats in angående den karelska befolkningen. Särskilt sedan början av 1990-talet har intresset för det karelska ökat markant och det har publicerats flera undersökningar samt minnesverk med den karelska befolkningen som tema. Har man till exempel genom denna insamling fått in sådan information som kompletterar tidigare beskrivningar? Belyser detta material nya och annorlunda aspekter på livet i Karelen, på evakueringsrensorna och på livet efter kriget?

Kilki skriver i sin inledning, att man endast sparsamt illustrerat berättelserna med fotografier. Or-

saken till detta nämner hon inte. Detta är beklagligt, eftersom ett rikligare bildmaterial hade tillfört boken mycket genom att göra berättelserna ännu mera levande. En del texter innehöll vissa karelska ord och uttryck, som redaktören också kunde ha försett med en förklaring. Alla dessa hittar man nämligen inte i en vanlig ordbok. En karta med de karelska orterna som omtalas i texterna skulle också ha underlättat läsningen.

Insamlingsarbete av denna typ är alltid värdefullt, bland annat med tanke på kommande forskning. Att man gått in för att publicera en del av det insamlade materialet är glädjande, eftersom man då har möjlighet att nå en bredare publik. Av särskilt intresse torde boken vara för personer som är födda i Karelen eller yngre personer med rötter i området. Att läsa andra människors hågkomster kan väcka egna minnen till liv eller tillföra nya perspektiv på det egna livet. Boken torde också öka vår förståelse av hurudant det är att vara tvungen att lämna sitt hem och sin hembygd i en krissituation. De flesta skribenterna berättar om hur de bemöttes på sin nya hemort, om saknaden och längtan tillbaka samt om drömmen att någon gång få återvända till Karelen. Dessa frågor är säkert aktuella för många flyktingar i dagens samhälle som tvingats lämna sina hemland till följd av krig och katastrofer

Sonja Hagelstam